Ocupem!

PRÒLEG A L'EDICIÓ CATALANA

L'Institut Català d'Antropologia ha considerat adient oferir la possibilitat de llegir en català les reflexions contingudes en el llibre *Occupy*. A la traducció de l'original anglès al català es tenien dubtes de si traduir *Occupy* per *Ocupar*, *Ocupa!*, *Ocupem!* o *Ocupeu!* De fet, qualsevol d'aquestes possibilitats seria correcta i amb sentit. De la mateixa manera que té tot el sentit del món publicar ara un text que, tot i que es refereixi a esdeveniments ocorreguts anys enrere, fa palès una problemàtica social que des d'aquells fets, en lloc d'alleugerir-se, s'ha anat agreujant. «Som el 99 %», es cridava en aquelles protestes, tot fent esment de la punyent realitat que l'1 % més ric de la població nord-americana dominava l'economia del país. Un clam que, més enllà dels aspectes estrictament econòmics, també es feia ressò de la realitat d'un país que, si bé constitueix la primera potència econòmica del planeta, es basa en un sistema enterbolit per la plutocràcia, el racisme, la xenofòbia, l'imperialisme i l'explotació depredadora dels recursos del planeta.

El moviment social conegut com a Occupy Wall Street (OWS) arrencà a Nova York l'any 2011. Es tractà d'un esdeveniment que, inspirat en el moviment verd iranià (2009), les protestes de la Primavera Àrab, especialment les revolucions a Tunísia (2010) i a Egipte (2011), i el 15M espanyol (2011), volia denunciar els abusos del

capitalisme financer i la plutonomia, principals causes de les pregones desigualtats socials.

Tot començà un 17 de setembre de 2011 amb una massiva manifestació a Wall Street, el barri de la borsa a Nova York. Durant les setmanes posteriors, al parc Zuccotti de Manhattan es va erigir en un campament base ocupat per centenars de manifestants on es vivia, dormia i s'enginyaven operacions per protestar contra la injustícia; de fet, es tractava d'un moviment moral contra l'explotació de la gent. Aquella iniciativa s'estengué ràpidament per altres ciutats nord-americanes com Boston, Chicago, Los Angeles, San Francisco i també a l'estranger: Londres, Berlín, Frankfurt, el Quebec i Hong Kong. Per Noam Chomsky, Occupy Wall Street fou el moviment més rellevant als EUA des de les protestes dels setanta.[1] Després de dos mesos de protesta, una dura intervenció policial posà fi a l'experiència.

Si el moviment dels indignats a l'Estat espanyol donà peu a la creació de partits polítics com el Partido X (Red Ciudadana Partido X: Democracia y Punto) i Podemos, l'idealisme dels plantejaments d'Occupy Wall Street, amb una forta convicció anarquista[2] que feia desconfiar de qualsevol mena de pacte amb el sistema, evità la consolidació del moviment en una estructuració política. Occupy Wall Street es caracteritzà per trets com l'horitzontalitat, és a dir, la pràctica de la democràcia directa i el rebuig del lideratge;[3] el refús a reconèixer la legitimitat de les institucions polítiques establertes, i la pràctica de la política prefigurativa, segons la qual la manera d'organitzar el moviment, i les seves tàctiques, han de reflectir exactament el model de societat per la qual es lluita.[4] Això fa que, tal com ens diu Bernard E. Harcourt en la seva contribució en aquest llibre, el moviment Occupy desestabilitzi la nostra comprensió tradicional de la política

1. Graeber, D.; Houtman, G. (2012), «The Occupy Movement and debt: An interview with David Graeber», *Anthropology Today*, 28(5), p. 17.
2. Hammond, J. (2015), «The Anarchism of Occupy Wall Street», *Science and Society*, 79, p. 288-313.
3. Bray, M. (2018), «Horizontalism», a B. Franks; N. Jun; L. Williams (ed.), *Anarchism: A Conceptual Approach*, Routledge, Londres; Nova York, p. 101-114.
4. Graeber, D. (2013), *The Democracy Project: A History, a Crisis, a Movement*, Spiegel & Grau, Nova York (edició electrònica).

i les seves categories. Aquesta radicalitat també tingué costos. Sense estructures sòlides ni voluntat de permanència, el moviment no pogué tenir un impacte directe sobre la vida institucional del país. Alhora, va despertar una virulenta reacció conservadora que, a la llarga, ajudà a pavimentar el camí per a l'elecció de Donald Trump el 2016. D'altra banda, el moviment ajudà a prendre consciència de les desigualtats econòmiques, del joc immoral dels poders financers, de la corrupció en l'àmbit de la política i de la influència de les grans corporacions sobre les polítiques públiques, especialment en àrees com la regulació financera, la salut i l'educació.

El moviment s'esfondrà per la repressió policial, l'abandonament dels primers aliats liberals i el buit dels mitjans de comunicació. La repressió policial, que Graebe va titllar de violència terrorista per l'evident raó que la policia atacava manifestants de manera conscientment calculada amb finalitats polítiques,[5] és una cosa que es pot produir fins i tot en estats pretesament democràtics quan d'una manera o altra es veu trontollar en les protestes principis que l'*establishment* considera inamovibles.

La repressió patida pel moviment Occupy mostra patrons que, per cert, ressonen fil per randa amb el que es viuria a Catalunya amb la repressió de l'Estat espanyol al referèndum d'autodeterminació del 2017. Talment com se'ns descriu en aquest llibre, les protestes aplegaren un conjunt de població que des de posicionaments íntegrament pacifistes i esperonada per un fort sentiment d'injustícia, defensaven la democràcia i posaren tota la seva imaginació per fer anar de corcoll la policia. «He esperat això tota la meva vida» digué un manifestant a Michael Taussig. D'altra banda, entrà en escena el joc brut de les estructures repressives de l'estat, la pràctica de magnificar i criminalitzar accions de protesta, l'ús de la violència, els infiltrats policials, la remor de les sirenes constants i dels helicòpters de la policia per crear un clima de terror; tot per esclafar les esperances que havia despertat la forta arrencada del moviment.

El llibre *Occupy! Tres reflexions sobre la desobediència* és una publicació de reduïdes dimensions, però inspiradora i punyent, que

5. Ibídem.

descriu l'estira-i-arronsa que es va viure en uns moments de ràbia i desencís. Està conformat per tres capítols de diferent autoria, cadascun redactat amb el seu propi estil, amb diferents enfocaments teòrics que es complementen i que es corresponen també amb àmbits disciplinaris diferenciats: l'antropologia per Michael Taussig, el dret i la politologia representats per Bernard E. Harcourt i finalment els estudis de cultura visual de W.J.T. Mitchell.

Michael Taussig, antropòleg australià, ben conegut pel compromís ètic i polític de la seva trajectòria professional, també tingué part activa en el moviment Occupy. En el seu capítol del llibre, «Estic tan enfadat que he fet un cartell», ens ofereix un relat etnogràfic que articula principalment a partir dels missatges i pancartes dels manifestants. Taussig entén una de les finalitats del treball de camp en elaborar textos que mitjançant la seva escriptura serveixin per combatre,[6] i allò que en el seu capítol sap compartir molt especialment amb el lector són les atmosferes i intensitats viscudes en aquells dos mesos de protestes.

En paraules de Taussig, ocupar Wall Street també implica ocupar la manera com parlem en públic, com aprenem i ensenyem, i com escrivim etnografia, en aquest cas sobre la nostra pròpia tribu. Una idea que no ens ha d'estranyar, atès que al capdavall, i talment com ens diu en un altre text, en els nostres treballs de camp no és que simplement estudiem el nostre objecte de recerca, tal com entenia de manera ingènua la vella antropologia, sinó que allò que està en joc és la relació entre l'investigador i el seu objecte d'estudi:

> Es tracta d'una empresa reflexiva, és a dir, de ser conscient d'un mateix i dels múltiples jo en un context, que afecten aquest context, i que cal ésser capaç de funcionar en diferents nivells de consciència recíproca del jo i de l'altre. En altres paraules, tu, amb totes les teves

6. Montesinos Llinares, L.; González Abrisketa, O. (2017), «Michael Taussig: el arte de narrar y el poder transformador de la escritura», *Ankulegi*, 21, p. 143.

imperfeccions, formes part d'aquest camp que inclou l'observador observat.[7]

Taussig, amb la seva escriptura sovint tan idiosincràtica, ens parla del dilema de l'etnografia, d'una etnografia que a l'hora de voler posar paraules a la sorpresa i a l'estranyesa, en fer-les digeribles en forma de text, deixa de ser sorprenent i estranya. Serà necessari, doncs, «ocupar» l'etnografia per tal d'evitar-ho.

En el text de Taussig, se'ns presenta la política com a intensitat afectiva, i, en descriure allò que visqué en aquells dos mesos d'ocupació de l'espai públic, no manquen al·lusions directes als estats d'ànim que suraven en l'atmosfera segons els moments concrets de les protestes: por, sorpresa, impaciència, desfici, nerviosisme, enuig, esperança… L'atmosfera era a voltes efervescent, a voltes calmada, fins i tot creativa, perquè les protestes també comportaven pràctiques artístiques, sense passar per alt allò que més s'hi evidenciava, en paraules de Taussig, l'art d'estar viu.

Taussig, fent-se ressò del que li anaven confiant els manifestants, no desaprofita cap ocasió per denunciar les injustícies socials. Reprodueix allò que una estudiant seva li digué en relació amb el descontentament de la gent: «Quan un banc es queda una casa, això és viscut com la violació d'un espai sagrat». L'historiador Edward Palmer Thompson, ens diu Taussig, va analitzar les revoltes del pa del segle divuit a Londres. Avui és el torn de les cases, una realitat que també al nostre país és actual i punyent.

Si el text de Taussig apuntava clarament envers la dimensió dels afectes, el de Bernard E. Harcourt és més conceptual. Només encetar la seva contribució, ja ens distingeix «desobediència política» de «desobediència civil». Per a ell, allò que es va esdevenir al parc Zuccotti fou desobediència política. Si la desobediència civil accepta al capdavall la legitimitat de l'estructura política de les institucions del país, malgrat que es resisteixi a l'autoritat moral de les lleis que en resulten, la «desobediència política», en canvi, resisteix l'estructura

7. Taussig, M. (2024), *And the Garden Is You: Essays on Fieldwork, Writingwork, and Readingwork*, University of Chicago Press, Chicago, p. 13.

de la política de partits, la demanda de reformes polítiques, la necessitat d'identificar-se amb un partit. Si la desobediència civil aspira a canviar les lleis existents demostrant-ne la injustícia, la desobediència política rebutja acceptar voluntàriament les sancions imposades pel sistema polític i legal. Això vol dir, per exemple, acatar la llei que et tanca a la presó o bé refusar-la i muntar la teva pròpia realitat a l'exili. Per a ell, el moviment d'Occupy Wall Street cal enquadrar-lo en la desobediència política, atès que no desobeeix només l'estructura civil de les lleis i les institucions polítiques, sinó la política en general.

Bernard E. Harcourt assenyala en el seu text el sorgiment d'una nova gramàtica política en el moviment Occupy que, entre d'altres, fa que sigui extremament difícil teoritzar sobre el moviment si no es fa des de la mateixa ocupació física de l'espai i la percepció d'un mateix com a manifestant. Un element rellevant en aquesta nova gramàtica és la manca de lideratges i els esforços continus per evitar-ne el sorgiment. També la resistència a formular demandes concretes, atès que això permet, d'una banda, una participació més àmplia; i, de l'altra, encaixa amb la desconfiança que es té envers el sistema, ben expert a conculcar, mitjançant ardits legals, respostes que en un moment concret s'hagin pogut donar a les reivindicacions.

Bernard E. Harcourt dedica una part important de la seva contribució a descriure com l'estat maltracta la dissidència política amb la brutal resposta d'un estat policial militaritzat, al mateix temps que es queixa del silenciament de les veus de la protesta a càrrec dels mitjans de comunicació. Per a aquest autor, el moviment Occupy constituiria la prova d'una esquerra emergent i renovada als EUA, una quarta esquerra que seguiria tres moviments socials radicals, els de l'abolició de l'esclavatge, els moviments populistes, obrers i socialistes, i els dels drets civils i les protestes de la New Left dels seixanta.

La darrera contribució d'aquest volum és la de W.J.T. Mitchell, conegut especialment pels seus treballs de caire teòric sobre els mitjans de comunicació i la cultura visual.

Mitchell inicia el seu text en aquest volum amb algunes reflexions sobre el concepte mateix de *revolució*. En preguntar-se sobre la magnitud revolucionària del moviment Occupy Wall Street, ens diu que si bé en escala aquells esdeveniments foren inferiors, per exemple,

que els de la Primavera Àrab, tot i les reduïdes dimensions del parc Zuccotti i que el nombre de manifestants no devia passar de les vint mil persones, les imatges d'Occupy Wall Street van fer-se virals en els mitjans globals. El moviment va quedar curt en tant que revolució, però, tot i això, ens diu, va assolir el valor d'imatge d'un esdeveniment revolucionari. I les imatges són importants; n'esdevenim especialment conscients quan els atorguem la capacitat d'agència, tal com fa Mitchell en la seva coneguda publicació *What Do Pictures Want? The Lives and Loves of Images*.[8]

L'autor reflexiona sobre la idea d'*occupatio*, tot jugant amb l'etimologia del mot, i entén el moviment Occupy com una performance dramàtica de la retòrica de l'*occupatio*. Aquesta figura retòrica de l'*occupatio* que aplica al que fou el moviment Occupy constitueix la imatge verbal-visual que connecta els esdeveniments de la Primavera Àrab amb Occupy Wall Street, concretament amb tot allò que té a veure amb el desplegament estratègic de la retòrica de l'espai i les tàctiques de l'ocupació.

Al llarg del seu text, Mitchell, al·ludint a espais ocupats com la plaça Tahrir o el parc Zuccotti, es pregunta quines són les imatges que emergeixen com a figures icòniques, i quines imatges positives quedaran per a la posteritat com a icones de les protestes populars del 2011. Això fa que contrasti les nocions d'«imatge monumental» amb la de l'«espai buit», que enllaça amb la idea d'Henri Lefebvre de la «producció social de l'espai».[9] Preocupat també per qüestions estètiques, acaba la seva contribució reflexionant sobre el paper de les imatges i els mitjans en els esdeveniments revolucionaris de 2011, des d'una perspectiva que ens fa enllaçar arts i política.

Entre els diferents papers que ha de tenir l'antropologia hi ha el de la crítica cultural, i molt concretament aquella que té a veure amb les societats d'Occident, que al capdavall és d'on va sorgir com a disciplina acadèmica. Entre d'altres, cal fixar la vista, doncs, en la natura factícia

8. Mitchell, W.J.T. (2005), *What Do Pictures Want? The Lives and Loves of Images*, University of Chicago Press, Chicago.

9. Lefebvre, H. (1974), *La production de l'espace*, Éditions Anthropos, París.

i interessada de les seves ideologies dominants.[10] Tenint això present, la problemàtica que desfermà les protestes d'Occupy Wall Street i la manera com es dugueren a terme és clarament objecte d'interès de l'antropologia. Així, arran de la lectura d'aquest llibre, es poden extreure un parell d'observacions. En primer lloc, la crítica que cal fer a la conceptualització i dinàmica de les protestes del moviment Occupy. En pàgines anteriors hem fet esment de les principals característiques del moviment; entre d'altres, la importància atorgada a la prefiguració. Vist des de fora i des de la distància temporal, no sembla, però, el més encertat adoptar actituds prefiguratives estrictes, si el que s'hauria de voler és aconseguir canvis estructurals en el sistema. De fet, la prefiguració és i ha estat un concepte debatut dins de l'anarquisme.[11] No s'ha de posar pas en dubte que constitueixi una mesura pertinent; la qüestió, però, és si no hi ha moments millors i pitjors de posar-la en pràctica. Si es vol construir una casa, no es pot pas habitar com si ja estigués construïda abans de tenir-ne les parets i la teulada. A diferència d'Espanya o Grècia, on les protestes i el malestar social d'aquells anys vehicularen la consolidació de noves estructures polítiques que incidiren en la vida institucional, aquest no fou pas el cas del moviment Occupy, senzillament per la seva pròpia filosofia. Mark Fisher va adreçar encertades crítiques als moviments anticapitalistes com Occupy pel fet que, malgrat que puguin mobilitzar la desafecció, no siguin capaços d'articular-la de manera que causi entrebancs importants al capitalisme. A més, no comptant amb una estructura de partit, els manca la memòria institucional, cosa que fa que es repeteixin els mateixos errors una vegada i una altra. Es rebutja la possibilitat de tenir escons al parlament,

10. Kuper, A. (1999), *Culture: The Anthropologists' Account*, Harvard University Press, Cambridge, p. 218.

11. Gordon, U. (2017), «Prefigurative Politics between Ethical Practice and Absent Promise, *Political Studies*, 66(2), p. 521-537; Franks, B. (2018), «Prefiguration», a B. Franks; N. Jun; L. Williams (ed.), *Anarchism: A Conceptual Approach*, Routledge, Londres; Nova York, p. 28-43.

però això no ha fet sinó facilitar que el neoliberalisme hi augmenti el seu poder i influència.[12]

Una segona observació seria la de tenir molt present el potencial per a les transformacions socials que enclou l'esperit de l'Occupy. W.J.T. Mitchell, en el seu text d'aquest volum, referint-se al mot *ocupar*, escriu:

> Com a verb transitiu podia prendre diferents objectes des d'espais molt específics (plaça Tahrir, Wall Street) fins al món sencer. Occupy, en darrera instància, també prendria fins i tot objectes abstractes i conceptuals: el temps, la teoria, les disciplines, les arts, la imaginació, els mitjans, els Estats Units; tot.

En aquest text Michael Taussig també parla d'o*cupar* l'etnografia. I, posats a fer, a aquest reguitzell de possibilitats podríem afegir-n'hi una més: ocupar del món acadèmic. No ens correspondria a nosaltres, antropòlegs, com a qualsevol altra persona que consideri que forma part del món acadèmic, pensar en la necessitat d'una ocupació? No en manquen raons, malgrat el llustre ampul·lós que regalima el terme *acadèmia*. Ens trobem en un sistema de ciència i universitat que ja fa temps que es caracteritza per la seva creixent macdonalització;[13] Ritzer també parlava mordaçment de la «McUniversity».[14] En termes del realisme capitalista, l'atmosfera generada en aquest context condiciona la regulació del treball, l'educació i el pensament mateix.[15] Pel que fa al món acadèmic, concretament, això es manifesta en l'individualisme –conseqüència d'un ethos neoliberal, la hiperburocratització, la precarització laboral especialment colpidora per

12. Fisher, M.; Ambrose, D. (ed.) (2018), *K-punk: The Collected and Unpublished Writings of Mark Fisher,* Repeater, Londres (edició electrònica).
13. Ritzer, G. (1993), *The McDonaldization of Society*, Pine Forge Press, Thousand Oaks.
14. Ritzer, G. (1997), *The McDonaldization Thesis: Explorations and Extensions*, Sage, Londres, p. 151 i següents.
15. Fisher, M. (2022), *Realisme capitalista: No hi ha alternativa?*, Virus Editorial, Barcelona, p. 43.

a joves investigadors, i la necessitat estructural d'haver de practicar una *fast science* que no és pas la millor opció per aconseguir resultats realment sòlids de treballs de recerca. Talment com afirma *The Slow Science Manifesto,* la ciència necessita temps per pensar, temps per llegir i temps per fallar.[16]

Actualment, moltes publicacions del personal investigador acaben fàcilment per ser una finalitat en si mateixa, més que no pas el lògic resultat d'un treball de recerca innovador. Això és una conseqüència de la filosofia del *publish or perish*, publicar o morir. Es produeix una inflació de publicacions creixent, sovint perfectament prescindibles.[17] Tot això balla al compàs d'un mercat editorial internacional que es mou més per criteris crematístics i d'economia neoliberal que pròpiament científics, i que se serveix d'eines mètriques tan qüestionables com l'anomenat «factor d'impacte». A més, el món acadèmic encara no ha sabut sortir d'antigues pràctiques com injustícies i favoritismes en la contractació de personal o dels abusos de poder i pràctiques sexistes que abunden en institucions de recerca i universitats, i en les quals les direccions passen massa sovint de puntetes, malgrat que s'engendrin ensopides regulacions i comissions, més pensades de cara a fora que per tenir una eficiència real.

L'antropologia té molt assumit que no es pot arribar a entendre una cultura només mitjançant l'anàlisi dels seus objectes culturals, sinó que també resulta imprescindible recórrer a l'anàlisi d'aquelles formes de comportament i relacions en les quals aquests objectes reben el seu sentit, significació i valor.[18] I això és naturalment vàlid per al món acadèmic, i, no cal dir-ho, també per a tot el que implica el moviment Occupy, objecte d'aquesta publicació. Al llarg de les pàgines, els autors del llibre, cadascun des de la seva pròpia perspectiva acadèmica i vivències, ha sabut endinsar-se en la qüestió del sentit, significació i valor del moviment Occupy, sense oblidar-se

16. <http://slow-science.org/>. Vegeu també: Stengers, I. (2018), *Another Science is Possible: A Manifesto for Slow Science*, Polity Press, Londres.
17. Alvesson, M.; Gabriel, Y.; Paulsen, R. (2017), *Return to meaning: a social science with something to say*, Oxford University Press, Oxford, p. 9.
18. Wicke, P. (1992), «"Populäre Musik" als theoretisches Konzept", *Popscriptum*, 1, p. 24.

d'atorgar la merescuda importància a l'entrellat atmosfèric i afectiu que caracteritzà aquelles llargues jornades de protesta.

Josep Martí
Institut Català d'Antropologia